

kiadványokat, szakszerű monográfiákat, amelyek a korszakkal foglalkoznak, végülis kialakítható egy történetileg hiteles kép Horthy Miklósról, az ország kormányzójáról.

A legtöbb munka, s a hazai szerzőktől származó történeti feldolgozások nem mennek túl azon a ponton, amikor 1944 októberében Horthyt és családját a náci Németországba vitték és őrizetbe helyezték. Az ezt követő időkről a kormányzó emlékiratai és Gosztonyi kötete szólnak. Ezzel kapcsolatban két körülményre érdemes felhívni a figyelmet. Az egyik, hogy az antifasiszta szövetségesek Horthyt nem tekintették háborús bűnösnek, nem helyezték vád alá, s a nevezetes nürnbergi per kapcsán csupán tanuként kértek tőle véleményt, adatokat. Sztálin, akiről tudott, hogy legalábbis nem rokonszenvezett a magyarokkal (sem az egyik, sem a másik oldalon állókkal), maga is azon a nézeten volt, hogy a fegyverszünet kérésével Horthy mentesítette magát egy lehetséges vádemelés alól. A másik kérdés abba a szférába tartozik, amelyet a történeti irodalom csak ritkán szokott feszegetni akár politikai pártokról, mozgalmakról, akár személyekről legyen szó s ez az anyagiak, a pénz. Miből s hogyan élt a Horthy-család, amely kénytelen volt hátrahagyni javait s végülis Portugáliában telepedett le? Erről először Gosztonyi könyvében lehetett olvasni, aki információit *Horthy István* özvegyétől szerezte. Utóbb, az 1993 nyarán a televízióban sugárzott filmben maga az özvegy is elmondta ezt. Azt gondolom, valamelyes visszamenőleges hatása is kell legyen értékformálásunkra annak, hogy anyagi támogatást arisztokratáktól és zsidó nagytőkésektől kaptak.

Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa – História, Bp., 1990. Extra Hungaricum sorozat. 417 p., 16 kép.

Gosztonyi Péter: A kormányzó, Horthy Miklós. Téka Kiadó, Bp., 1990. 173 p.)

Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Zrínyi Kiadó, Bp., 1990. 221 p.

L. NAGY ZSUZSA

Győrffy István: A néphagyomány és a nemzeti művelődés

Ezt a nevezetes, sokat idézett tanulmányt, melynek ez a negyedik kiadása, akkor írta Győrffy István, amikor kitört a II. világháború. Győrffy ekkor már felismerte a veszélyt, hogy az egymásra kísértetiesen rímelő két ordas ideológia (fasizmus, bolsevizmus) fenyvegettségében, szorításában a magyarság sodródhat (mint ahogyan sodródott is) a történelem viharában.

Öt évtized múltán megdöbbentő olvasni, ahogy Győrffy István „üzenetét” fogalmazza a középosztálynak, amely iránt oly sokan nosztalgiát éreznek, s amelynek feltámasztását célul tűzték ki. Magyarán: Győrffy Istvánnak, *Szabó Zoltánhoz* hasonlóan (lásd Cifra nyomorúság) rossz véleménye van erről a rétegről, s legsúlyosabb vádja ellene, hogy nem ismeri (eléggé), le is nézi a néphagyományt, sznob, „Európát” majmolja. Nos, az elmúlt fél évszázad történelme igazolni látszik ezeket a vádakokat. Mondom ezt annak ellenére, hogy mind a fasizmus, mind a bolsevizmus „a” népre hivatkozva követte el gaztetteit, s ez a bizonyos középosztály nemhogy ellenállni nem tudott, de kollaboránsként igenis közreműködött, segített legitimálni a Kádár-rendszert is. Elég csak belepillantani a napi sajtóba, behallgatni a mai politikai élet ricsajos vitáiba, hogy érzékeljük ezt a zavart, amit a Győrffy által is érintett gyökértelenség okoz. Azét a Győrffyt – tegyük hozzá –, akit ilyen-olyan előjellel többször, többen is fel-, kihasználtak/használnak. Még ma is fel lehet (s kell) tenni a kérdést, hogy ki a magyar, s Győrffy definíciójánál ma sem tudunk jobbat: „A magyarság nem a test, nem a vér, hanem a lélek kérdése. Azért, hogy valaki törzsökös magyarnak vallja magát, de csak magyarkodik, nem magyarabb, mint a lélek-

ben is magyarrá vált idegen eredetű magyar.” Tehát nem a származás, ahogyan azt szerencsétlenül megjelölte ama fajelmélet, hanem a vállalás. De érvényes ez a balos túlzásra is, amely szintén a származást firtatta, felszívtva, manipulálva, továbbéltetve az átkos „népies-urbánus” vitát, amelytől – sajnos – ma sem tudunk szabadulni. Mert nem hiszem, hogy Győrffy István intenciói szerint történt mindaz, amit az ötvenes-hatvanas stb. években a néphagyomány ápolása címen elkövettek, megutáltatva, nevetségessé téve például a népdalt és a néptáncot – a pártünnepeken ropott csürdöngölőkkel –, a folklórt, illusztrációként, díszletként alkalmazó kultúrpolitika. Félreértés ne essék, senki sem vádolja ezzel Győrffy Istvánt. Annyi köze van hozzá, mint Pál apostolnak az inkvizícióhoz, *Engels*nek a Gulaghoz, de a mai olvasó nem tehet úgy, mintha nem tudná mindezt. Vidéki újságíróként kellemetlen vitába keveredtem a jeles zeneszerzővel, pedagógussal, amikor bírálni mertem a *Kodály*-módszer hatékonyságát. Mint gyakorló pedagógusnak (mert az is voltam...) feltűnt, hogy a gyerekek megszöknek az énekóráról, nem szeretnek népdalt énekelni. Laza beszélgetésben megkérdeztem az énektanárnő kártársnőmtől, hogy ki a kedvenc zeneszerzője, egyáltalán mi a zeneideálja. Nos, a válasz Győrffyt igazolja: *Kálmán Imre* Csárdáskirálynője – válaszolta. Ezt meséltem el az említett zenetudós aszszonynak, aki nagyon dühös volt rám, de az igazsághoz tartozik az is, hogy utánajárt a dolognak, s (levélben) nekem adott igazat. Nos, ha érvényes ez a zenére, amelyben ugye (imádjuk ezeket a szlogeneket!...) „nagy hatalom” vagyunk, akkor még inkább érvényes (és az volt Győrffy idejében is) a néphagyomány, a népismeret más területeire. Sosem értemet egyet azokkal, akik a „kultúrszemét” kifejezést használják a kommersz tömegkultúrára, mert gyanítom, hogy a dolog nem úgy működik, hogy a nép tudatosan a selejtet választja. Nem akarom bagatellizálni a kultúra irányítóinak, menedzsereinek a felelősségét sem. A dilemmát az évszázados haza (hagyomány) és haladás (modernizálás) valós és álellentétében látom. Visszavezethető ez a reformkorig, sőt messzebb, amikor a magyar szó, a magyar ruha stb. vállalást, tünetést jelentett. S meg is merevedett – sokaknál – ebben a pózban. Mert semmivel sem kevésbé jó magyar (sőt!) az a *Széchenyi*, *Wesselényi*, aki gyalog bejárja Európát, hogy megismerje, értékeit hazahozza, s akkor még nem szóltam a külföldi egyetemem járt protestáns diákokról, papokról, későbbi értelmiségiekről. Hogy Győrffytől vegyek példát: nem hiszem, hogy a rackajuh azért pusztult ki, mert behoztuk a merino fajtát, vagy a bábolnai módszer bebizonyította, hogy az üzemszerű tojástermelés hatékonyabb, mint a tanya körül kapirgáló kendermagos tartása. Sőt! Győrffy István könyve csak megerősíti azt a meggyőződésemet, hogy a magyar értelmiséginek, szakmunkásnak – a hajdani céh-legényekhez hasonlóan – ma is ki kell menni a világba, hogy megtanulja a szakmát, és az ismereteket adaptálni tudja, azok szolgai majmolása helyett. Hiszen minden bajunk éppen a (kénszerű) bezártságunkból ered, abból például, hogy az ipari munkásság (első generációs, tévesz elől menekülő paraszt) átképezhetetlen, hogy a nagyüzemi mezőgazdaság szakmaisága után most vissza akarunk térni egy szétvert, meghaladott hagyományhoz. De ez már túl messzire vezet Győrffy Istvántól, aki igen pontos diagnózist írt 1939-ben a magyar néprajz, népismeret állapotáról. Hiánylistájából (intézetek, szakmaiság stb.) igen sokat pótol a történelem. Úgy vélem azonban – emlékezve az egyetemi néprajz-előadások langy unalmára –, hogy a néprajznak még ma is vannak adósságai. Ki kell lépnie a tudomány fellegvárából, belterjességéből, múlt felé fordulásából, életszerűbbé válva jobb kontaktust kell teremtenie az értelmiséggel és a kultúra menedzsereivel. A hagyományt a megszüntetve megőrzés alapján tudatosítani, azaz a fejlődést nem szembeállítva a szükségszerű újjal. Mert ott, ahol a néprajzos örül (talál feldolgozandó leletet, adatot stb.), ott sír a szociológus az elmaradottság és szegénység miatt. Feloldhatatlan (?), mégis feloldandó ellentmondás.

Végezetül az elismerés, az öröm hangján kell szólni magáról a kezdeményezésről, a Győrffy István Néprajzi Egyesület könyvsorozatáról, amelynek első kötete ez. Igazolva, s rögtön ki is elégitve fentebb megfogalmazott igényemet, a szakma kilép a múzeumokból, tudós szobákból, hogy a népismeret műveltségünk szerves része lehessen.

Győrffy István: A néphagyomány és a nemzeti művelődés. Néprajzi Látóhatár, Debrecen, 1993.

HORPÁCSI SÁNDOR